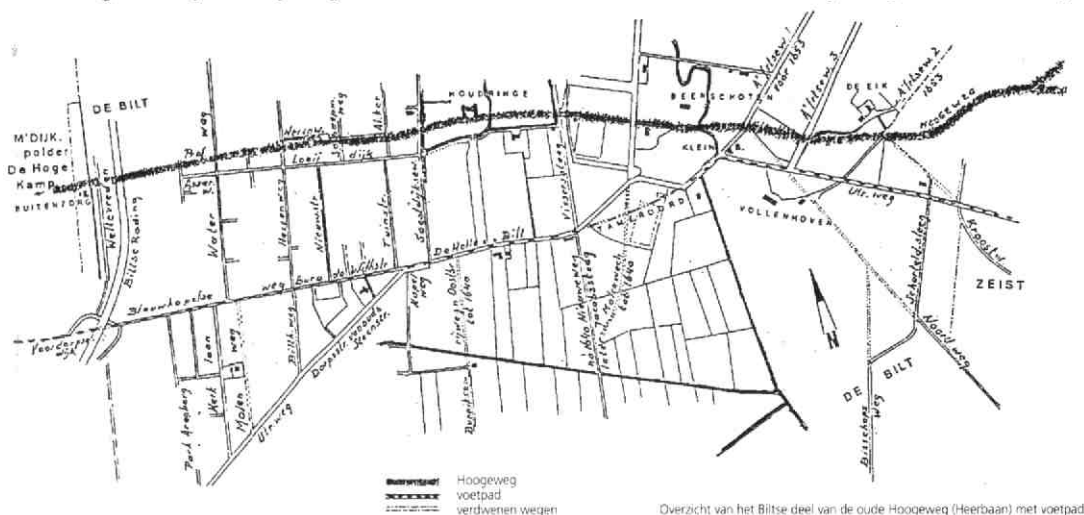

In De Bilt kreeg de keizer geen natte voeten

Koningen en keizers reisden in de middeleeuwen nooit alleen. Als zij tot in onze uithoeken van hun rijk hun bezoeken aflegden was het een indrukwekkende stoet van ruiters en voetvolk die de vorst met zijn raadsheren en hovelingen vergezelde. Heel veel paarden trokken lompe karren en sleden over de soms harde, soms zanderige bodem van de Utrechtse Heuvelrug, die altijd moeilijk begaanbaar was: in de

dem vlakker was. Tussen Doorn en Zeist is die baan nu nog terug te vinden onder de namen Oude Arnhemse Bovenweg, Arnhemse Bovenweg, 1e en 2e Hogeweg en Oude Arnhemseweg.

De tocht van de keizer is bijna tot de gemeentegrens van De Bilt te volgen, evenals het oude voetpad dat in Doorn voorkomt onder de naam Dorpsstraat en in Zeist als Driebergseweg en Utrechtseweg.

Overzicht van het Biltse deel van de oude Hoogeweg (Heerbaan) met voetpad

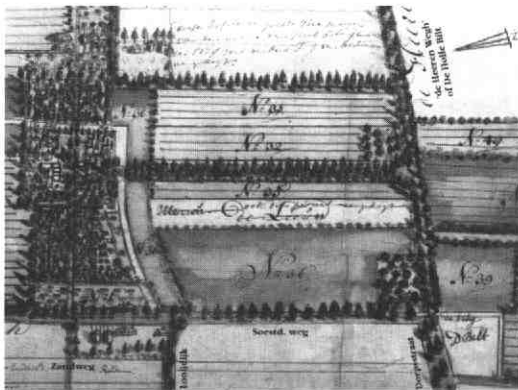
winter modderig of met hardbevoren diepe sporen, in de zomer rul en stoffig. De vele paardehoeven traptten een vaste zandbodem stuk en wielen ploegden steeds diepere voren in de grond, zodat men naast oude sporen moest gaan rijden. Op deze wijze ontstond er een zeer brede baan. Het was voor een voetganger ondoenlijk daar zijn weg te kiezen. Op enige afstand lag een smal, goed begaanbaar voetpad dat meestal door de gehuchten heen leidde en niet, zoals de 'heerbaan', er om heen.¹

Ook Utrecht kreeg meermalen bezoek van de keizer, waar de bisschop hem dan als zijn leenheer binnenhaalde.² De stoet ging van Arnhem over Wageningen, Rhenen, Doorn, Driebergen en Zeist langs de rand van de heuvelrug, waar de golving van de bo-

Utrecht was moeilijk te bereiken. De stad lag te midden van veel water en was in het oosten afgeschermd door klei- en veenmoeras. Vervoer door het moeras was nauwelijks mogelijk: paardehoeven traptten de bovenlaag stuk tot een papmassa, de dieren gleden weg en ze werden schichtig en bang. Herkauwers waren er overigens, dank zij hun gespleten hoeven, beter voor geschikt. Voor een jager was het al bijna ondoenlijk via het moeras Utrecht te bereiken en aldus zijn reis te bekorten, maar voor de keizer met zijn gevolg was het onmogelijk. Die oude Hoogeweg, zoals we de heerbaan in het vervolg zullen noemen, liep tot de tegenwoordige Dreef in Zeist in een bijna westelijke richting. Op de topografische kaarten van vóór 1930 is de voortzetting van de weg nog aangegeven.

Hij draait met een grote boog zuidwaarts over de ter-
reinen van het Jordanlyceum en Berkenhoven. Voorbij
de Biltse gemeentegrens ontbreekt echter elk zicht-
baar spoor, hoewel oude geschreven bronnen namen
als Hoogeweg, Rhienscheweg, Aernemseweg,
Bovenweg en Hooge Zeisterweg vermelden ten oos-
ten van de Amersfoortseweg.

Als tegenhanger kennen we daar de Lage (Zeister)-
wech, ook Oertwech, Noertwech of Noordweg ge-
noemd en het door het gebied van Vollenhoven lo-
pende Zeister Voetpad.

Toch moet er, wilde de keizer ooit in Utrecht komen,
een voortzetting zijn geweest op Biltse gebied. Zo
lang hij nog niet de Steenstraat kon gebruiken zal
hij met zijn gevolg de drassige gronden zoveel mo-
gelijk hebben gemeden. Schriftelijke bronnen over
de route zijn spaarzaam, maar in het terrein spreken
bodenvondsten een duidelijke taal. Er zijn nu nog
zoveel aanwijzingen te zien, dat het Biltse deel van
die oude toegangsweg naar de stad Utrecht gere-
construeerd kan worden. Voorbij de westgrens van
de gemeente De Bilt kan alleen de richting van de
oude zandweg een aanwijzing zijn samen met het
oude voetpad (de Voordorpsedijk) dat dichters langs
de drassige moeraskant voerde.

We laten de vorst met zijn gevolg even wachten aan
de Biltse oostgrens om uit het verre verleden over te
stappen in de 17e, 18e en 20e eeuw.

Ten behoeve van de aanleg van wegen en riolerin-
gen en de bouw van woningen in het begin van de
jaren vijftig, is veel grond weggegraven en de bodem
geëgaliseerd. Zo werden er ten noorden van de
Looijdijk twee zijwegen aangelegd, Akker en Dr.
Schaepmanweg, waarbij in de zijwanden van het cu-
net (= een uitgegraven sleuf om een betere onder-
grond te bereiken) merkwaardige grondverkleu-
ringen voorkwamen over een breedte van ca. 30 m.,

een 'rode kool-effect' als het ware. In het iets
golvende terrein leek dat het meest op een oude
veelgebruikte zandweg. Een jaar later werden de-
zelfde sporen gevonden tussen de Hessenweg en de
Waterweg. Weer een jaar later kwam ten westen
van de Waterweg een bestemmingsplan tot ontwik-
keling en ook daar kwam hetzelfde profiel in de bo-
dem voor, om te eindigen ter hoogte van de afvoers-
loot van de rioolwaterzuivering. De voortzetting
ervan zou ten noorden van de boerderij 'Buitenzorg'
bij de sportvelden hebben gelopen. Bij de aanleg van
die velden in 1978/'79 was er, door de vroegere
zandafgraving, geen spoor meer van te vinden. In de
poldernaam 'De Hoge Kamp' hebben we echter een
aanwijzing dat die oude zandweg hier vrij zeker een
'droge' voortzetting had in de richting van het reeds
in 1076 bekende 'Huis Te Veen' ter hoogte van
Blauwkapel.³ Waarschijnlijk kon men vanaf dit huis
via oude oeverwallen de noordkant van Utrecht
(Weerdpoort) bereiken. Een oude gravure toont bij
het huis Te Veen een enigszins geaccidenteerd ter-
rein, mogelijk een oude noord-zuid stroomrug.⁴

In 1722 was een deel van de oude zandweg nog in
gebruik als 'landweg' tussen de Soestdijkseweg en
de Hessenweg. In dat jaar heeft de landmeter Justus
van Broekhuysen een opmeting gemaakt van alle
landerijen behorende bij Houdringe. Wij hebben
geen andere verklaring voor de westwaarts gerichte
donkere baan exact op het tracee van de zandweg,
die we zien als de voortzetting van de aloude
Hoogeweg. Aansluitend moet dus aan de oostzijde
van de Soestdijkseweg -vlak voor de boerderij langs-
de oude zandweg hebben gelopen. De rood ingete-
kende, onregelmatige plattegrond van die boerderij
mèt huis is later met een onbeholpen hand aange-
bracht. In 1722 stond er alleen de boerderij. Ma-
muchet, de eigenaar van Houdringe, heeft vóór
1655 de oude weg tussen de Soestdijkseweg en de
gracht naast de boerderij afgesloten. Meer grond
had hij daar nog niet in eigendom. In 1655
constateerden de Staten van Utrecht, na een gehou-
den wegenschouw, dat de Heer van Houdringe de
'Looijdijk' had afgesloten maar dat hij deze ten
spoedigste weer had open te stellen⁵. Veel haast
werd er blijkbaar niet gemaakt want volgens een
herhaalde aanmaning in 1662 (!) bleek de toestand
nog onveranderd te zijn. Er was geen boer die
protesteerde.

Dat was wel het geval in 1776 toen de Biltse boeren
in het oostelijk gemeentegebied in verzet kwamen
tegen de afsluiting van een weg op Beerschoten.⁶ De
eigenaresse, Agatha Alewijn, weduwe van Pieter de
Smeth, wilde op een weg over haar gebied geen

boeren meer toelaten die schapen naar de heide drevén of plaggen haalden. Uit het proces dat volgde, blijkt dat er in 1743 door de Staten vergunning was verleend om een oude weg over een lengte van 50 à 60 roeden noordelijker te verplaatsen. Het was deze nieuwe weg die in 1776 door Agatha Alewijn onbruikbaar werd gemaakt en afgesloten. Zij kreeg echter geen gelijk. De boeren wezen op historische rechten, 'de tiend halen', en wonnen het proces. De eigenaresse moest de weg openstellen én verhardén, terwijl het gerecht van Oostbroek en de Bilt de weg in de schouw moest opnemen. Doordat dit weggetje met zijn veelsoortige verharding met keitjes en klin-kertjes er nog steeds ligt, is het mogelijk om door een maat van 50/60 roeden zuidwaarts uit te zetten de 'oude weg' terug te vinden, zuidelijk vóór het huis Beerschoten. De tweede weg links van de oprijlaan van Beerschoten is het enige stukje nu nog zichtbare weggedeelte dat, binnen de Biltse gemeentegrenzen, herinnert aan de oude heerbaan naar Utrecht en dat ter hoogte van de Dam aan de ³Vissersteeg aansloot op het gedeelte bij Houdringe.

Tussen het terrein van het Jordanlyceum en de weg door Beerschoten is elke logische voortzetting verdwenen. Waarom dit een ontbrekende schakel is, wordt duidelijker door een paar brieven, die zich bevinden in het archief van het huis Vollenhoven. In april 1816 houdt een 'Commissie voor de nieuw aan te leggen Staatweg van Zeijst naar De Bilt' zich bezig met de aankoop van gronden: ter breedte van 3 rijnlandsche roeden voor de Straatweg en van 1 rijnlandsche roede voor twee sloten ernaast. We moeten hierbij opmerken dat de grondeigendom van Vollenhoven zich uitstreckte tot de oude Hoogeweg. Het 'Zeijster Voetpad' dat in rechte lijn door het gebied van Vollenhoven liep werd dus aanzienlijk verbreed. Als tegenprestatie kreeg de eigenaar van Vollenhoven de ondergrond van alle door de aanleg van de nieuwe weg in onbruik gerakende wegen, waar onder het deel van de oude Hoogeweg tussen de boerderij De Eik en de Amersfoortseweg tegenover het huis Vollenhove. De Hoogeweg werd gelijkgeploegd met het ernaast liggende weiland. De beek aan de noordkant van de weg bleef ongerept en is nog steeds als een doodlopende gracht te zien.

Tot 1816 moest alle rijverkeer op de Utrechtseweg in Zeist via de verlengde Kroostweg naar de Hoogeweg en vervolgens via de Hoogeweg langs de Amersfoortseweg richting Vollenhoven en daar weer rechtsaf richting De Bilt. Hetzelfde gold natuurlijk ook voor de omgekeerde richting.

Van het nu ontbrekende deel van de oude Hoogeweg tussen de oostelijke oprijlaan bij Klein Beers-

choten (Amersfoortseweg nr 1) en de tegenwoordige weg nr 3 konden we weinig gegevens vinden. Nadat in 1653 de weg nr 2 was aangelegd, kan daarna pas de weg nr 3 tot stand gekomen zijn, welke in elk geval in 1761 als zandweg in gebruik is en eveneens weer Amersfoortseweg genoemd werd (scabinale acten van Oostbroek en De Bilt, dl. VII pag 19). Misschien ontstaan als 'Gezichtslaan' van Vollenhoven? Het vervolg van de Hoogeweg in Zeist binnen het Biltse gebied is nu wel voldoende bekend geworden. Dat men na het gereedkomen van de Steenstraat via De Holle Bilt ging rijden laat zich denken, waarbij de laatste al spoedig de naam 'Heerenwech' zal hebben gekregen. Het stuk Hoogeweg ten oosten van de Soestdijkseweg wordt dan aangeduid met de naam 'Loedijk', maar is nimmer een dijk geweest.

J.W.H. Meijer

Arie Bosscherstraat 18, 9611 EN Sappemeer

Noten

1. Damsté, P.H., *Voor honderd jaar. Een leerzaam vonnis uit 1880*. Maandblad Oud-Utrecht 1980, p. 109 e.v.
2. Labouchère, G.C., *Bezoeken der Deutsche koningen en keizers aan Utrecht in de Middel-eeuwen*. Jaarboekje Oud-Utrecht 1930, blz 31 e.v.
3. De Kruijff, C.A., *Bijdrage tot de geschiedenis van de Blauwkapel*. Utrechts Jaarboekje 1891; Hs. Opg. Riddermatige Sloten, Gem.Arch.Utrecht.
4. Rijksarchief Utrecht, *Topografische Atlas*.
5. Gem. Archief De Bilt, Houdringe-archief 13.01.
6. idem, inventaris van het gerecht nr 1 blz. 82 e.v. (gerechtshotulen 1766-1791).

Bronnen/literatuur

Register van Transporten, plechten e.a. Scabinale acten van het gerecht Oostbroek en De Bilt; Rijksarchief Utrecht, Rechterlijke Archieven nr. 1351. Tijdschrift *Wegen*, jrg. 1953, blz. 255-258, W.J.A. Arntz, *Uit de geschiedenis van onze klinikerwegen*.

